

Šenkár, Patrik

Prozaička Dagmar Mária Anoca - jej pohľady a príbehy o (ne)ľahkom živote dospelých

In: *Výzvy súčasnosti: nová témata české a slovenské literatury (2000-2017)*. Pospíšil, Ivo (editor). 1. vydání Brno: Jan Sojnek - Galium, 2019, pp. 147-158

ISBN 978-80-88296-05-8

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.81645>

Access Date: 23. 03. 2025

Version: 20250223

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Patrik Šenkár (Komárno)

Prozaička Dagmar Mária Anoca – jej pohľady a príbehy o (ne)ľahkom živote dospelých

Abstrakt

Predmetný príspevok analyzuje dve prozaické knihy Dagmar Márie Anoca, všestrannej osobnosti slovenskej kultúry súčasného Rumunska. Na základe objektívno-subjektívnych postrehov či báz čitateľskej skúsenosti v rámci interpretačných postupov uvádza a konfrontuje (ne)ľahký život najmä ženských postáv. Poukazuje na ich spleť osudov v rámci rôznorodých spoločensko-psychologických vzťahov vo svete dospelých, čím sa príspevok stáva akýmiś pendantom textu, ktorý bol prednesený v rámci medzinárodnej vedeckej konferencie (Stredná Evropa včera a dnes: proměny koncepcí II.) na pôde Ústavu slavistiky FF MU 16. novembra 2017 pod názvom *Večné a podobné zrkadlenia „rozprávkového“ sveta „stredoeurópskych“ detí v intencionálnych prózach D. M. Anocovej a J. Nováka.*

Kľúčové slová: Slováci v Rumunsku, národnostné bytie, interpretácia, prozaická výpoveď, ženský aspekt

Abstract

The Prose Writer Dagmar Mária Anoca—Her Views and Stories about an Easy/Uneasy Life of the Adults

The paper analyzes two prosaic books of Dagmar Mária Anoca, a versatile personality of the Slovak culture of present Romania. Based on objective-subjective views or the basics of reading experience in interpretive procedures, it presents and confronts the more or less easy life of female characters. It points to their complex fates within the diverse socio-psychological relationships in the adult world. Thus, the paper becomes a pendant of the text, which was presented at the Institute of Slavonic Studies of the FF MU on November 16, 2017, during the conference Central Europe Yesterday and Today: Changes of Concepts II. under the title *Eternal and similar mirroring of the “fairytale” world of “Central European” children in the intentional prose of D. M. Anoca and J. Novák.*

Key words: Slovaks in Romania, ethnic identity, interpretation, prosaic testimony, female aspect

V súčasnom období sme svedkami permanentného poklesu literatúry ako mienkotvorného segmentu kultúry. Kultivovanosť človeka a jeho kultúrne vedomie v novom miléniu sa podieľa na vytváraní hodnôt menej, ako by si vnímavý *zoon politikon*

želať. Esteticko-poznávacie hodnoty súčasného človeka sú rôznorodé a rozptýlenejšie ako kedysi. A pritom literatúra by mala byť problémovou reflexiou života, ktorá núti premýšľať, spoluvytvárať a dotvárať – teda (aj) interpretovať. Nemôže preto „... hľadieť ľahostajne na morálne problémy súčasnosti – globálne a individuálne, na oslabovanie identity jednotlivca i kolektívu, na redukovanie historického vedomia... nemôže ju netrápiť celkový pokles kultúrnosti, pokles estetického vedomia, ale aj absencia kritičnosti, diskusnosti...“¹ To je vlastne práca s textom; to je interpretácia.

Táto myšlienka významného literárneho vedca Rudolfa Chmela dvojnásobne platí v prípade autorov z radov národnostnej menšiny, v našom prípade autorky zo súčasného Rumunska: Dagmar Márie Anoca,² ktorá dodnes publikovala „iba“ dve knihy próz³ (popri viacerých básnických zbierkach i literárnovedných publikáciách a nespočetnom množstve literárnokritických textov atď.).

Prozaická knižná prvotina autorky s názvom *Kniha príbehov alebo poltóny* obsahuje tri širšie koncipované texty s rôznorodými (najmä ženskými) osudmi. Autorka v nich vo všeobecnosti využíva realistické zobrazenie skutočnosti, uvádza komplikovanosť ľudských vzťahov.

V prozaickom texte (*Skúška*) prízvukuje dôležitosť stretnutí, a to na epickej línii cestovania mladej rozvedenej novinárky na skúšku z filozofie počas externého vysokoškolského štúdia. Do kontrastu kladie racionalitu s citovosťou a romantickými myšlienkami. Nabáda nezmierniť sa s determinovaným ľudským údelom, so stavom šedej myšičky, nepremeniť sa na jednoduchú bytosť: „... nemali by sme dovoliť, aby sme sa zmenili na čierne a biele skalky, gul'ky, ktoré sa skotúľajú raz sem, raz tam. Ale ťažko je bojovať proti silám, ktoré v nás bubľajú a niekedy si ich ani len pomenovať nemôžeme...“ (6). Dôležité je však najst práve v domácom prostredí spriaznenú dušu

¹ CHMEL, Rudolf: *Spoločnosť a život literatúry*. In: *Romantizmus v globalizme*. Bratislava: Kalligram, 2009, s. 215. (Celá esej vyšla na stranách 212 – 215 a pôvodne bola publikovaná ako úvodník v Slovenských pohľadoch pri príležitosti nástupu nového šéfredaktora Rudolfa Chmela v januári 1988. Bližšie: *Slovenské pohľady*, roč. 104, 1988, č. 1, s. 2 – 5.)

² Za mimoriadne dôležité pokladáme zdôrazniť, že najmä z kvantitatívnych dôvodov neuvádzame životné osudy a tvorivé metódy/impulzy tejto osobnosti slovenskej kultúry či literárnovedné a literárnokritické ohlasy na dve jej postupne analyzované knihy próz. Tieto aspekty sú zahrnuté do nášho konferenčného príspevku, ktorý odznel v rámci medzinárodnej vedeckej konferencie (pozri údaje v abstrakte) a následne bude aj publikovaný.

³ Máme na mysli knižné prozaické publikácie: ANOCA, Dagmar Mária: *Kniha príbehov alebo poltóny*. Bukurešť: Kriterion, 1988, resp. ANOCA, Dagmar Mária: *Zväčšenina*. Nadlak: Vydavateľstvo Ivan Krasko, 2001. Keďže literárnoteoretické, literárnohistorické i literárnokritické ohlasy na tieto prózy – ako sme už vyššie uviedli – tvorili integrálnu súčasť konferenčného príspevku v minulosti, v tomto príspevku takéto pramene neuvádzame (pochopteľne, ani zoznam literatúry). Za citovanými úryvkami v našom texte uvádzame „iba“ patričnú stranu z pôvodiny. Všetky úryvky sú z knihy *Kniha príbehov alebo poltóny*, okrem posledných siedmich, ktoré pochádzajú z knihy *Zväčšenina*. Pridobré si uvedomujeme dlhší časový odstup od vydania debutu (1988), ktorý konfrontujeme s druhou spomínanou prózou z roku 2001. Ani úvodný citát z roku 1988 nie je náhodný... V tomto roku (2018) si totiž pripomíname 30. výročie týchto udalostí: lebo vydanie tejto prózy bola v slovenskej literárnej tvorbe v Rumunsku skutočnou udalosťou, tak ako odchod starého a príchod nového šéfredaktora Slovenských pohľadov...

(rezerva pre city, venovať pozornosť), lebo človek „... *nemôže predsa po celý život bežať sám ako divoký vietor, treba sa mu pripútať o čosi, o kohosi*“ (23). V príbehu je teda evidentný určitý útek od minulosti, ale aj prítomnosti. Z týchto dvoch entít potom „vyvstáva“ tradícia, ktorá sa chápe ako synonymum poriadku. Úzkosť, stiesnenosť, bezmocnosť nespokojnej (ženskej) duše túžiacej odpútať sa od prízemnej príťažbe problémov. Tento pocit sprevádza tajná viera v dosiahnutie vytúženého ľudského cieľa s konkretizovanou snahou zblížiť sa s niekým a doslova sa mu vyžalovať. Aj hlavná hrdinka sa aktuálne dostala do istého intermezza, keď v poslednej dobe „... *prestali ju zaujímať iní, vyrušovalo ju, keď cudzí ľudia prejavovali záujem o ňu*“ (8).

Určitá zatrpknutosť (až depresia) moderného človeka v postmodernom svete sa u hlavnej protagonistky prejavuje odcudzením od dovtedajšieho sveta a dvojakého života. Silou-mocou túži po stretnutí, po novom duševnom dobrodružstve, čo sa náhodou (existujú vôbec náhody?) stane počas cesty (od príčiny k cieľu) v podobe postupného zblížovania s cudzím mužom – spolucestujúcim. V ich kontakte sa zhmotňujú rôzne stupne komunikácie a vyúsťujú až do pozvania na večeru. V duševnom stave ženy panuje určitá nerovnováha: strach a obava stojí v protiklade s vytúženým pocitom dať sa unášať osudom: „*Chcela byť obyčajným, drobným človekom, ktorý si môže robiť to, za čo hodlá zodpovedať a za čo unesie zodpovednosť*“ (10). Jej duševný stav však pripomína sínusoidu: stále porovnáva nových ľudí s bývalým manželom, čo jej nedovoľuje zabudnúť na minulosť a získať duševnú voľnosť. Autorka však prízvukuje (určité) prímerie mužského a ženského princípu ako jeden z determinantov neúnavného kolobehu života na báze rodovej rovnoprávnosti: „*V živote sa stále čosi musí diať. Nemožno z neho vystúpiť, nemožno sa ho vzdať, nemožno zostať vedľa utekajúceho rýchlika, musíme bežať s ostatnými ďalej, sami sebe dať šancu, dať ju i druhým*“ (14). Treba teda mať prístrešie pred víchricami doby (dom i muža), vytvoriť si kardinálne puto, čím sa bytosť spoločensky socializuje: „*Len preto som človek, že som poludštený vzťahmi. Čistý človek je ako piesok vyvrhnutý na breh oceána*“ (15). V tomto zmysle sa v príbehu zdôrazňuje aj potreba výberu jasných stránok života, ktorými citlivý človek pomôže sebe i svojmu okoliu. Procesom získavania pocitu istoty sa akiste nenarúša dôležitá podstata človeka: jeho svedomie.

Na dráhe tejto duševnej cesty časom i miestom (iný kraj, iný mrav; „zázračný“ svet dospelých) je pre psychicky pevnú osobnosť dôležité uvedomiť si plynúci čas na vlastnej koži a zmieriť sa s vlastným osudom: „*Nakoniec človek si musí robiť svoju robotu tam, kde ju má. Kde je načim*“ (28). V texte sa vyskytuje aj kritika doby, najmä kvôli nedostatku času na vážne rozhodnutia, vždy prítomnú psychologizáciu každého konania inteligentného človeka. Táto cesta je však vydláždená neustálym prehrňaním sa v spomienkach, ktoré vedú k bezvýznamnosti a koniec koncov k smrti. Tá sa prejaví infarktom muža, s ktorým mladá novinárka v určitom čase zažila to podstatné, čo robí človeka človekom...

Dôležitým príznakom (ba základom) bytia je potreba komunikácie vo vzájomne spletených osudoch ľudského života. V autorkinej širšie koncipovanej próze *Rovnováha*

sa opäť pertraktujú pocity mladej ženy a ľudská práca ako prostriedok zabúdania. Túžbu prekonať minulosť (a tým vlastne aj sám seba) však hatí komplex menejcennosti mladej vysokoškolačky Zuzany. Chce sa prispôbiť súčasnému svetu a mikroprostrediu, čo sa v konkrétnom texte spredmetňuje radosťou z každej chvíle života. Podstatu problémov ženskej duše tvorí konfrontácia predstáv, hnutie mysle s neustále sa meniacou realitou nového sveta: „*My musíme priestor oslobodiť od zbytočného, nefunkčného pátosu ako od okov, od nánosu starých storočí... nám prichodí vyjadriť nový životný pocit, elán, radosť, jas, čistotu*“ (71). Významným okamihom v príbehu je stretnutie mladej slečny s asistentom vysokej školy a jeho prosba o pomoc na rozpracovanom technickom projekte. Z čitateľského hľadiska je dôležitý postupný psychický vývoj (od odmietnutia až po sympatie k mužovi), čím sa vlastne postupne odbúrava vzdialenosť duší, ktorú autorka vysvetľuje ako nenormálnu a netypickú pre dnešnú dobu bezcitnosti. Práve Anoca svoj text rámcuje klasickým námetom v trojuholníku: dobrosrdečná, ale trošku ľahkovážna spolubývajúca, tvrdá, dôkladná, ale neskôr poddajná vysokoškolačka a mladý fešák-asistent s nie vždy najúprimnejšími myšlienkami a želaniami. Stavia do kontrastu idealizmus s realizmom, neskúsenosť so skúsenosťou ako podklad na psychologický ponor do vlastného vnútra (Čo vlastne chcem?). Zuzana ako idealistka, neskúsená, ale s výdržou a vôľou kladie značný dôraz na dôležitosť stretnutí s významným mužom. Tento vnútorný „boj“ dokresľuje aj starostlivý výber oblečenia, určitá pracovná intimita, diéta, kondícia udržiavaná cvičením – teda pripravenosť na všetky možné varianty vo vývine situácie. Jej túžba však stroskotá na chladnosti, prehnanej objektivite a tajnostkárstve mladého asistenta. Spolubývajúca sa jej snaží „otvoriť oči“ a priučiť ju, ako to vlastne na svete chodí: „... ešte vždy si myslíš, že môžu byť aj takéto priateľstvá, ale uvidíš ty ešte, ako to beží na svete, len ti bude pozde, na vlastnej koži skúsiš...“ (47).

Nerozhodnosť mladého človeka v každodenných veciach vzniká z nadštandardného psychického stavu. To vedie až k filozofujúcim myšlienkam hlavnej hrdinky (aj) o vlastných „potulkách“ v čase a priestore: „*Rozčuluje ma obmedzenosť mojej existencie, ľudského údely. Nemožnosť dosiahnuť realizáciu možností. Že som zavretá v sebe, vo svojej dobe, vo svojom úzkom priestore. Rada by som napríklad bola aj nebola... Chcela by som cestovať v čase, vrátiť sa dozadu... Chcela by som tu zostať a byť neviditeľná, ale jestvovať prítom; chcela by som tu zostať aj po smrti*“ (54–55). Dôležité je teda hľadať istotu v ľudskom živote, ktorá pomôže odbúrať komplexy a zábrany: „... sme v určitom zmysle zajatci svojho času a priestoru, klbká rôznych návykov, obyčají, mentalít, ktoré navinuli naši vychovávateľia...“ (106). Týmito kladnými nánosmi civilizácie a ľudskej empirie sa cibí jednotlivec. Okrem činov sa teda upriamuje pozornosť aj na myšlienky a city. V pozadí chápania seba samého treba porozumieť aj svojmu okoliu (tzn. ťahať v spoločnosti za jeden povraz a chápať život vlastne ako hru na vážne veci).

Podstatným determinantom nášho bytia je čas. Autorka pripomína súčasné zrýchlené tempo doby, kde my – ľudia akosi zaostávame. Zdôrazňuje potrebu, „... aby sme lepšie žili, aby sme boli lepší k sebe, aby sme ľahšie a skôr naučili deti životu...“

(60). Čas je práve tým faktorom, ktorý pomáha fyzicky i duševne dozrieť na nezávislú osobnosť, čo však determinuje spoločenská konformita. Zuzana sa postupne oboznamuje s každodennou realitou (šedou, chudobnou na impulzy) a potvrdzuje svoju empiriu o jednotvárnosti fyzickej či psychickej samoty súdobého jednotlivca. Osobnosti s vlastnými postojmi a názormi táto doba ničí. Na druhej strane je však potrebná osožnosť človeka: slúžiť ľuďom a byť vyrovnaný sám so sebou, všímať si svoje okolie, upevňovať pocit spolupatričnosti a ducha kolektívnosti, lebo „... *každý má svoju úlohu, každý je niečím nepostrádateľný, potrebný na istom mieste zložitej mozaiky života*“ (68). Spomínané akoby dostredivé sily demonštrujú ako centrálny pojem a cieľ týchto snažení umenie, ktoré kladie práve človečie otázky svetu; je oslobodzovaním a potvrdením samotnej ľudskosti. Aj napriek jeho individuálnemu poslaniu (vd'aka najvšeobecnejšiemu chápaniu umenia) sa prízvukuje kolektívnosť: „*Chceš slúžiť ľuďom svojím umením. Nemôžeš to robiť sám. Potrebuješ mať okolo seba priateľov, spolupracovníkov, pomocníkov, ľudí, ktorí ťa majú radi a na ktorých sa môžeš obrátiť*“ (74). Dôležitá je individualita so skrytými možnosťami (najmä v mladosti), ktorá sa upevňuje v interakcii s ostatnými osobami v kolektíve. Významné negatívne psychické stavy (ohúrenie, bezradnosť, zarazenosť, poníženosť, zahanbenosť) kontrastujú s doslova dobrým, až nereálnym svetom. Prevyšovanie mužského princípu nad ženským (azda) podľa spoločenskej konvencie sa spredmetňuje Zuzaniným sklamaním v asistentovi (využíval jej prácu pre seba, aby získal štipendium do zahraničia). V texte sa zdôrazňuje mužské pokrytectvo a opätovná práca bez pláce s konkrétnym využitím ženskej citlivosti. Spomínaná nekonečná túžba človeka po pokojnom živote (aj napriek negatívnym vplyvom okolia) sa deklaruje využitím už spomínanej dostredivej sily, určitou vyváženosťou, nachádzaním vnútorného zmierenia a upokojenia: „*Vo svete niet dobra ani zla. Len medzi ľuďmi jestvuje zlo, ak mu dovoľia rozpínať sa...*“ (76).

Pocit neistoty (až strachu), vychádzajúci zo samoty a komplexov, sa zhmotňuje určitým očakávaním muža aj po pracovnom rozchode. Uvedený čas však „zasiahne“ a city prirodzene vyhasínajú, až vyblednú aj obrazy. Neistota sa dramatizuje prísnyim pôvodným domácim (dedinským) prostredím Zuzany a jej morálnym pokleskom (tehotenstvo). Na druhej strane sa však prízvukuje právo každej ženy rozhodovať o vlastnom osude. Život hlavnej hrdinky je tak primerane veku rozhojdaný: od komického k tragickému a opačne, od epického k lyrickejšiemu a späť. Táto obľúkovitosť vrcholí návštevou u lekára (potrat): práve tu sa koncentruje jej nenávisť voči sebe, okoliu, prostrediu, situácii: „*Zdalo sa jej, že sa viac sem nevráti. Odíde niekam, odkiaľ niet návratu. Hnusila sa samej sebe...*“ (89). V tomto veľmi dôležitom životnom rozhodnutí sa strieda spomínaná túžba po návrate do minulosti a zmeny v jej budúcom živote. Postupnou socializáciou a nadväzovaním vzťahov s inými mužmi (samozrejme, najprv s odstupom, chladom, vykaním a až potom prirodzenou ženskou márnivosťou) deklaruje potrebu vyjsť zo svojej ulity. Musí si uvedomiť vlastné rezervy, lebo „... *v každom človeku sú skryté aj nesmierne bohatstvá, len ho treba naučiť stále*

ich v sebe objavovať. Niet silnejšieho na svete, ako je drobný človek...“ (98–99). Dôležitou súčasťou nášho bytia je teda neustále myslieť na budúcnosť, dosiahnuť vnútornú rovnováhu a zachovať si čo najväčšiu fyzickú i psychickú samostatnosť: „... potrebujeme viac, ďalej, myšlienky, ktoré nám prebojujúvajú budúcnosť, ako žiť v ňom zajtra, ako rozvíjať náš svet napozajtra, ako riešiť jeho konflikty a ako sa ich vystríhať, pestovať ho ako rastlinku, čistiť ho ako strom od parazitných nánosov a prežitkov“ (105).

Významnou entitou človeka je triumvirát slobody – poznania – výberu, keď v súlade s francúzskymi existencionalistami máme „... právo výberu, právo poznania, v tom je naša sloboda, hodnotiť, priať alebo zatrať, preto musíš poznať aj také veci, ktoré sa ti zdajú neužitočné...“ (99). Lineárnosť a prirodzene plynúci čas (ale aj psychický vývin jednotlivca) potvrdzujú nové stretnutia a zblíženia (Zuzka sa stretne s novým kolegom z práce – s exotickým černochoom, pri ktorom duševne omladne po neradosných životných skúsenostiach). Príval novôt je teda v našom živote zabezpečený; podstatná je však snaha zostať človekom: komunikovať, patriť k niekomu a mať rád prostredie, z ktorého človek vyšiel. Dôležité sú neustále impulzy z nových okolností života a nových (kladných) návnad osudu bez pochybností. Dôležité sú aj ochranné krídla tradície, ktoré v spojení so spomínanými entitami dokážu zabezpečiť duševný pokoj aj počas putovania po jedinej novej ceste, t. j. ceste životom.

Autorka v ďalšej próze *Cesta* opisuje s určitým odstupom prívetivú, skôr citlivú než racionálnu mladú ženu Ivetu – približne tridsaťročnú vysokoškolskú pedagogičku s relatívne veľkou dcérou a manželom – fyzikom. Deľba o byt s rodičmi, pohasínajúci vzťah k manželovi a nemilosrdné správanie spoločnosti dovedú mladú protagonistku až k šedivému vnímaniu celého okolia, keďže „... sa postupne aj Iveta priučila elegantnému správaniu, spoločenskej konverzácii a pohybovať sa ľahodne, ľadne pred zvedavými hodnotiacimi zrakmi ľudí...“ (131). Chrbtovou kosťou celého sujetu je dôraz na význam náhlych (aj keď krátkodobých) rozhodnutí v živote. Tie sa konkretizujú odchodom mladej protagonistky z vlastného zažitého prostredia. Ide o cestu spomínanú v názve – pohyb, útek ako určitý únik od stereotypov a napätia. Je to ako jedna železničná koľaj pri ceste, ktorú má nárok využívať každý pri obrode vlastného ja. Autorka podčiarkuje potrebu vybočiť zo životných konštánt a samozrejmostí (Iveta sa rozhodne cestovať ku kamarátke na dedinu – rozptýliť sa, psychicky vypnúť). Dôležitým znakom je spoznať nemennosť (aj nového) prostredia, čo sa prejavuje evidentnou zaostalosťou dedinského prostredia v porovnaní so životnými podmienkami samotnej Ivety (ťažko zohnať aj kávu, šetrí sa na verejnom osvetlení ulíc a pod.). Do kontrastu sa teda dostáva konkrétne (i symbolicky) mestské a dedinské prostredie (koruny agátov a sliviek; dolnozemskej morušový sad, ktorý vysadila obec i škola, oproti bezcieľnosti uponáhľaného života v meste). Iveta sa aspoň dočasne prispôsobí novému mikrokolektívu aj vďaka opätovným stretnutiam so starými priateľmi, oživeným prostredím. Jednotlivé ľudské duše sa jej otvárajú aj vďaka vzájomnej prívetivosti. V situácii ťažkého rodinného života (najmä trápenie s manželom) sa zdôrazňuje

životná múdrosť, že nemožno nikoho súdiť. Zaujímavým psychologickým aspektom je však obľúkovitosť Ivetiných pocitov a jej postupná duševná odcudzenosť aj od tohto priestoru (ani na dedine sa nič nezmenilo, ľudské charaktery sú konštantné, nenachádza predpokladanú idylu): „*Veľmi ľutovala, že sem prišla... miesto vidieckej pohody, ktorú by si bola želala, musela strápať, čo povie, aby nebodaj niekoho neurazila*“ (141). Nadštandardne je teda prítomný psychologický moment (najmä u ženských postáv), prejavujúci sa oživením vlastnej pamäti až do detailov, zahabnením pred sebou samou, vynaložením enormnej duševnej sily kvôli udržaniu manželského vzťahu ako určitej obety. Do daného vlastne genderového bytia vnáša prvky aj ľúbostný motív z minulosti, ktorý toto stretnutie zničí od základov. Do popredia vystupuje vyšší princíp racionálneho priateľstva, ktoré si treba vážiť, ale nebyť jeho otrokom.

Zaujímavá postava je aj Ivetina kamarátka Eva, osoba plná očakávania voči manželovi, Iveti i svetu. V jej konaní a myšlienkach sa odráža trepezlivosť manželky a túžba zachrániť vzťah. Okolie však na Evu pôsobí ambivalentne a výsledkom je váhavosť na báze širších myšlienkových pochodov, popretkávaných ilúziami, túžbami a všemožnou nádejou mladej ženy: „*Aj zlí ľudia potrebujú nehu. Každá bytosť. A ako ináč môžeš človeka premeniť na človeka, čiže na dobrého, ak nie nehou a trepezlivosťou?*“ (149). Potrebná empatia ženských postáv, okorená solidaritou v protiklade s mužským princípom, sa spredmetňuje vo všeobecne platnej kritike mužov (alkohol, hrubosť, bezcitnosť): „... *aj ja sa tak vnútorne striasam. Ako by som chcel zo seba zhodiť osud... A nedá sa to... Hrozný je pocit bezmocnosti...*“ (164). Pre citlivého človeka sú teda vzácné aj kladné duševné pochody, ktoré stekajú ako opojné i utišujúce potôčiky do ľudského vnútra. Ich absencia spôsobí zmenu citlivej ľudskej psychiky, ktorá aj vplyvom doby, skúseností, okolia, užšej a širšej rodiny vyúsťuje až do pocitu skepsy: „*Všetkého som sa vzdal. Všetkého, čo oslobodzuje ducha, človeka robí lepším*“ (159). Postavy v zásade konajú v určitom negatívnom afekte, ktorý je determinovaný pesimistickým pocitom znechutenia znova sa učiť životu a správať sa v ňom lepšie. V danom prípade treba na zlepšenie stavu spájať minulosť, prítomnosť a budúcnosť a získať potrebný optimistický pohľad na svet, umocňujúci dôležitý pocit, že človek nepremárnil životné šance, inými slovami, túžiť po vyvážení a celkovom komplexnom poriadku: „*Čo je to oddychovať? Vždy som musela niečo robiť. A nechcem mať ani ľahký život. Chcem ho mať usporiadaný*“ (148). Postavy sú teda odhodlané zmeniť svoj život, ktorý sa však často nevie pretaviť do konkrétnych činov. V inom – dedinskom – prostredí sa mladá Ivetka zatúži vrátiť domov, daný pocit vyjadruje jej cestu späť do konformity. Je zrejmé, že najmä v (metonymicky chápanej) celkovo rozhádanej dedine by mohla hlavná hrdinka veľmi rýchlo stratiť svoju ľudskú slobodu a veľkodušnosť. Pociťuje teda potrebu uniknúť do nekonečna, neurčita, ľudskej samoty (až po stratu opôr), hoci pud sebazáchovy podporujú aj určité stereotypy a konštantné veci v živote (mať svoj dom na konci cesty ako zmyšľajúci človek a nie ako robot). Je teda dôležité pochopiť, že „... *času je jedno, len my plynieme, on je, my sa však míňame*“ (172).

Ako pendant ženských osudov a pocitov, resp. ako druhú stranu mince v makrokompozícii textu nachádzame súmerne zaradené psychické pocity Ivetinho manžela, ktorý je z vlastného uhla pohľadu ako osamotený človek, znášajúci údely osudu vo väzení vlastného tela, hľadajúci minulosť v prítomnom pociť zradu vlastnej manželky, vlastne odkázaný na všestrannú pomoc svojho okolia (najmä rodiny) aj pri uskutočňovaní vlastných snov, plánov, povinností. V tomto bezútešnom manželstve bez radosti sa v jeho osude konkretizuje myšlienka, že „... *aj mašinka môže mať kedy-tedy defekty a čo viac, zošmyknuté ložiská môžu aj bolieť*“ (180). V mužskej psychike dominuje aj túžba vykonať niečo hrdinské, pritom každodenné, v neustálej aktívnej činnosti. V tomto bode sa stretáva spomínaná ambivalentnosť nielen ženských, ale aj mužských typizovaných protagonistov.

Autorka na základe dejovej línie zdôrazňuje potrebu nájsť si čas na komunikáciu s ostatnými ľuďmi, zapadnúť do reťaze tradície a zároveň si zachovať osobnú špecifickosť: „... *jej dárny obraz prikladá k jej dnešnej tvári... obraz milej učiteľky predsa v ňom žiaril a utvrdzoval ho v domnienke, že sa podstata vecí netráfi*“ (186). Dôležitý je teda nekonečný kolobeh života z tmy do svetla a opačne, uvedomiť si podstatu a úlohu ochrany ženy na rodovom princípe (v sujete najmä pre deformáciu podstaty vzťahu), byť partnerom vo všetkom a súčasne netrpieť. Ako dierézu v príbehu môžeme vnímať podanú žiadosť o rozvod kvôli nejasným okolnostiam a neusporiadanému životu v širšom časovom rozpätí. Rozvod však signalizuje, že človek nezapadol do prostredia a patrične sa nezaradil do spoločenských konvencií. Je smutné, že „... *dielo osobností docenujeme vtedy, keď sa pominú, lebo ho môžeme uchopiť ako celok a správne usúvzťažniť každú jeho zložku. Tým mu prinavraciame hodnotu, tým mu rekonštruujeme nové, permanentné bytie*“ (215). A práve tento kolobeh vždy nového a nového bytia dáva jednotlivcovi nádej, že celý jeho život s osobnými vzťahmi mal, má a bude mať zmysel, veď hľadáme „... *to isté. Len uhol pohľadu je iný. Ale aj podstata pohľadu je taká istá. Ľudská. Vždy smerujeme k realizovaniu rovnováhy človeka so svetom. Objektívnej a subjektívnej*“ (178).

Ďalšia zbierka autorky s názvom *Zväčšenina* obsahuje pätnásť prozaických textov (dvanásť krátkych poviedok, ktoré už vyšli najmä vo *Variáciách*, a tri širšie koncipované novely z autorkinej prozaickej prvotiny – aj tu vidíme akúsi kontinuitu s novým milénium). V kratších prózach je evidentný širokospektrálny chronogram samotného času a priestoru. Občas sa príbeh odohráva v školskom prostredí (*Modré šťastie, Referát*), ale aj v širšom okolí vlastného subjektu (*Volanie, Rozprávka pre dospelých, Hrdosť, Zväčšenina*). Didaktický príbeh hladného žiaka, ktorý za požičané peniaze kúpi jedlo aj pre svojho otca, skrýva v sebe prvoplánové didaktické podtóny. Zobrazuje dnešnú realitu nejednej rodiny, kde je však vďaka prízvukovanej dobrej výchove identifikovateľná obrovská (symbolická) kopa šťastia. Takýto realistický až krutý obraz chudoby sa v širšom kontexte kompenzuje pseudoromantickým príbehom o antropomorfizovanej bielej husi. Tento zvierací stav je dostatočným okom kamery na identifikáciu neduhov ľudského sveta. Poznaním, že ľudský svet je vlastne zvie-

rací, v ktorom „... bližšie tvoje pierko ako čiesi nebo a s krídlami ďalej zájdeš, keď poriadne dookola máchneš (do iných husí)...“ (10), sa čitateľ postupne oboznamuje s absurdnosťou doby. Autorka zdôrazňuje dôležitosť pestovať dobrú výchovu, myslenie, pozorovanie a systematizovanie. Významným symbolom, až medzníkom, je bludný kruh tmy, ktorá gniavi každé úsilie. Z nej vyvierajúci chlad nenapomáha ani múdrosť. Autorka vidí konečný výsledok len v ceste vymanenia z tejto pustatiny. Je to svet, v ktorom vládne Veľká Hus ako nepolapiteľná vyššia inštancia. Podstatné je však zachovať si dobré úmysly, potrebnú odhodlanosť a existenciu vlastného názoru ako znak tvorivej individuality. Podľa autorky je najdôležitejšie svedomie, uchovať si všetky ilúzie aj svoje tajné miesto na útek. Zdôrazňuje pritom podstatu individuality, samo putovanie za pravdou, počas ktorého „... som ľahšia, letím, strácam spojenie so zemou, unáša ma teplý prúd a vlečie ma kamsi, možno budem mať šťastie...“ (17). Významný je explicitne prítomný psychologický podtón, ktorý sa konkretizuje napríklad najprv absurdne znejúcim úmyslom odmerať stupeň úprimnosti jablka. V tomto zmysle je dôležitá zväčšenina každého obrazu nášho sveta, pomocou ktorej sa dá potom identifikovať červík v zdravom jablku. Tento prístup je aplikovateľný aj v konkrétnom ľudskom živote a prináša poznanie o ľuďoch i o našom okolí. Vedomosti človeka sú však redukované, lebo: „Ani kôstka v prostriedku nádherného ovocia nevie, aký pôvab ju zvonka obaluje“ (21).

Spomínaná cesta za šťastím sa vyskytuje aj v osude mladej tlmočnice, ktorá sa napriek svojmu veku dá vtiahnuť do určitých bláznovstiev. Prírodný pocit mladíckej nerozvážnosti dáva textu dynamický spád, ktorý vyjadruje potrebu splniť si sny aspoň v mladosti (byť hlavnou postavou dňa, stať sa v mysli námorníkom, vidieť cudzie kraje). Autorka zdôrazňuje silu vysloveného, ale aj napísaného slova, ktoré by malo byť etickým kódexom konania dospelých ľudí. Toto morálne krédo je odrazovým mostíkom v psychologickom vývine mladého učiteľa, ktorý na školskej porade prečíta starý referát ako nový. Jeho postupný boj v podvedomí poukazuje na zreteľný didaktický aspekt. V jeho pracovnom okolí sa dajú nájsť typizované osoby kolegov i riaditeľa. Najdôležitejšia je pohoda, metóda prežitia a ‚prežutia‘. Šedivosť doby však akcentuje skutočnosť, že text rovnakého referátu nikto nespozná (učitelia opravujú písomky, lúštia krížovku a nakoniec tleskajú). Dôležité je teda znovu získať skúsenosti a zistiť, ako sa učiteľovi „... rozšíril horizont vedomostí, ako sa naplnil dobrým pocitom, že je prospešný sebe a celému kolektívu...“ (32). Zároveň sa na širšej ploche reflektuje doba nacvičeného automatizmu a s ním spojená (ne)sloboda jednotlivca.

Ako paralelu ku školskému prostrediu autorka pridáva príbeh z artistického prostredia, miesta, kde sa za úsmevom skrýva úmorná drina. Na druhej strane však poukazuje na ťažko hľadaný zmysel celého napätia (výkonu artistu i samotného života). V pozadí všetkého sa odráža konštatovanie o pomínutelnosti sveta z dôvodu ľudskej nekomunikácie. Autorka je však optimistka, ako dobrý gazda vždy hľadá do budúcnosti, ktorá má v sebe aj zárodoky tajomnosti ako zakopaný poklad. Tento fenomén je centrálnym bodom v poviedke *Jano*, publikovanej aj vo vojvodinskom časopise *Nový*

život, v ktorom sa využíva epické rozprávanie s občasnými lyrickými vsuvkami. Anoca píše o potrebe voľného času (dovolenky) v živote (večne pracujúceho) človeka a s ním súvisiacom pokoji v duši. Sen o starom otcovi je hnacím motorom príbehu, ktorého hlavnou dejovou líniou je tajomný motív zakopaného pokladu v záhrade (cesta do záhrady, samotné kopanie). Čarovné rozprávanie malému chlapcovi o starootcovskej čarovnej písťalke je alúziou na spoločne prežité časy v minulosti. Zdôrazňuje sa pritom potreba mať niekoho v živote rád. Sú to teda hodnoty, ktoré sa nedajú vyčísliť materiálnymi prostriedkami. Sviatocné, bezstarostné chvíle detstva, popretkávané tajomstvom tušeného prekvapenia a vytúžených darčiekov, sa kladú na časovej osi do kontrastu so súčasnými, až príliš surovými pomermi (mladí prídu na Vianoce neskoršie, otec detí potrebuje voľnosť, napätie je zrejmé aj pri sviatočnom stole). V symbolike návratu k tomuto stolu a v obraze pokory pri umývaní nôh žobrákovi sa využíva alúzia biblického motívu na pozadí dôvery, dobromyseľnosti a nezištnosti. Podstatné je teda nájsť seba samého, duševný pokoj, ale aj chápať realitu, ktorá je často taká mrazivá ako cencúľ na vianočnom okne. Postupné zužovanie priestoru človeka symbolizuje nadmerná civilizovanosť, nekomunikácia a neprívetivosť ľudí. Tento stav deklaruje aj ohlušujúce ticho a pochmúrny opis zimnej ulice: „... *ovial ju sivý chlad. Steny potemneli od staroby, okná pohasli, hudba mlčala. Nikde ani živej duše*“ (237). Zachytenie človeka v takejto situácii je spredmetnením túžby po spomínanej debata s hocikým, čo však autorka „roztína“ až postmoderným obrazom práve prenasledovaného auta bez šoféra. Jeden z variantov adekvátnej socializácie v meste je nájsť si priateľov. Tento fakt sa konkretizuje prelínaním skutočného a fantastického sveta z výtvarného obrazu. Realita doby je determinovaná šetrením prírodu a jeho prídelom. Tragikomickosť sa vykryštalizuje snahou učiteľky odpútať u starších žiakov pozornosť od tejto smutnej reality. Tieto determinanty zvyrazňujú psychickú labilitu mladíckej odhodlanosti voči profesii, veď „... *preklínala chvíľu, keď sa jej zamarilo, že je povolaná, predurčená byť učiteľkou, že len tak sa jej osud naplní, keď bude učiť a viesť deti k dokonalosti*“ (258–259). Vždy je však prítomná duševná rovnováha a vnútorný dialóg so sebou samým o pravdivosti vlastného konania. Dôležitá je exkurzia do ticha a identifikácia podvedomia. V tomto antisvete sa objavujú tradičné znaky postmoderny, keď „... *vypadla z koordinát súčasnosti a vybavil sa jej obraz chodby, po ktorej beží raz jedným smerom, raz opačným smerom. Pohyb je trhaný, vlastne pulzujúci*“ (261). Najdôležitejšie je však pozrieť sa problémom do očí ako spôsob vyriešenia nespokojnosti a nepokoja. Svet je pestrofarebný: plný priateľov i nepriateľov, reality i fantastiky. Treba však nájsť svoju pravdu, konať v jej zmysle a prispôbovať sa jej v užšom i širšom okolí.

V jednotlivých textoch sa často objavuje aj motív smrti, konkretizovaný v konštelácii času, miesta, tradície. Tie majú zasa silný vplyv na životné osudy hrdinov, ktoré autorka determinuje napríklad klasickým odmietnutím oficiera – jeho prosby o ženbu. Život teda symbolizujú dve holubičky, ktoré sú často smutné, až bez života. Prostredie starého dedinského cintorína je konečnou stanicou dlhej cesty človeka. Opis suchej

trávy, zvädnutých kvetov a zarastených hrobov s mramorovými pomníkmi pôsobí úctyhodne voči spomínaným obyčajom. Tento starý svet sa dáva do kontrastu s neostýchavou civilizáciou súčasnosti. V impresionisticky ladenom texte autorka využíva plač osamoteného človeka za svojimi rodičmi. Takýmto oblúkom sa vlastne človek-milión dostáva na koniec svojej pozemskej cesty. Tak ako autor tohto príspevku na koniec svojej interpretácie.

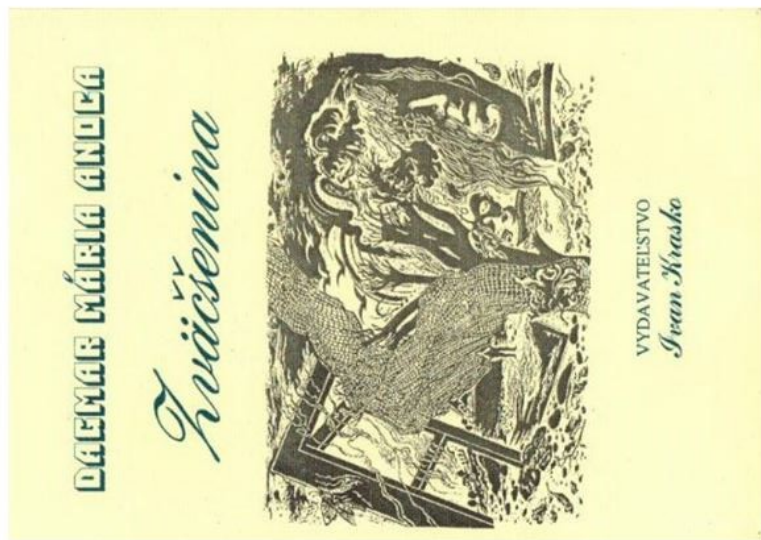
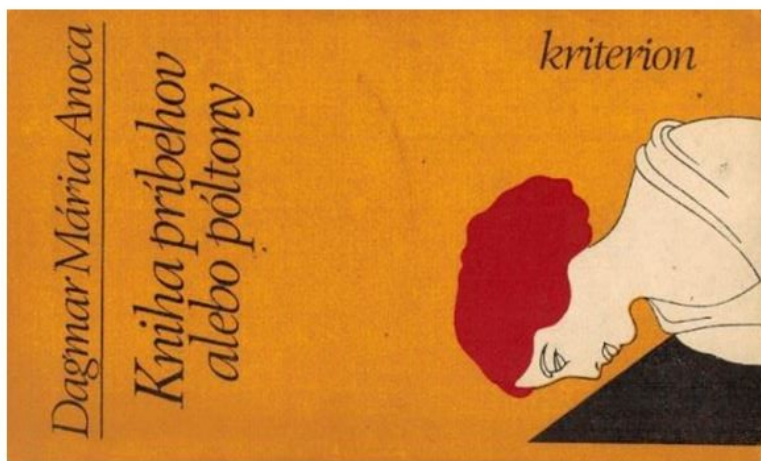
doc. PaedDr. Patrik Šenkár, PhD.

Katedra slovenského jazyka a literatúry

Pedagogická fakulta Univerzity J. Selyeho

Bratislavská cesta 3322, 945 01 Komárno – Slovenská republika

senkarp@ujv.sk



Obrazová príloha – Titulné strany analyzovaných autorkiných knižných pôvodím. (Pre zaujímavosť uvedme, že na prvej je chybné uvedení názov knihy: nie póltony, ale póltoný...)